

Nr 495.

Av herr **Thomson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående omorganisation av folk- och småskoleseminarierna.

Den förnämsta orsaken till att en förändring av folk- och småskoleseminarieorganisationen måste komma till stånd är, att den nuvarande organisationen är uppbyggd för en utexamination av lärare, som är betydligt större än som kan anses behövlig under överskådlig framtid. Men om i detta avseende en enhällig uppfattning förefinnes, äro meningarna — såsom framgår av den i propositionen nr 143 lämnade utredningen — så mycket mer delade, då det gäller att avgöra, från vilka examinationstal man bör utgå vid fastställandet utav den nya organisationen av folk- och småskoleseminarierna. Departementschefen har i nämnda proposition utgått från ett årligt utexaminationsbehov av omkring 450 folkskollärare samt av 300 småskolläraryrinnor eller något därutöver. Såsom jag nedan skall visa, finner jag den motivering, departementschefen anført för sitt ståndpunktstagande i nämnda avseende, icke övertygande. Men även om man godtager denna utgångspunkt vid fastställandet av ifrågavarande organisation, synes mig det förslag, som framlagts i proposition nr 143, i åtskilliga avseenden lida av betydande brister. Jag skall till en början ingå på dessa, och sålunda företaga en *granskning av förslaget, under förutsättning att departementschefens beräkning av examinationsbehovet kan anses riktig* (avdelning I). Först därefter skall jag ingå på frågan om lärarbehovet (avdelning II).

I motsats mot vad förhållandet är i propositionen börjar jag med folkskoleseminarierna. En följd av departementschefens uppfattning om examinationsbehovet är nämligen, att samtliga småskoleseminarier kunna inrymmas i de folkskoleseminariers lokaler, vilka efter omorganisationen av sistnämnda seminarier ej längre behöva användas för sitt hittillsvarande ändamål. Det är då givet, att man måste taga ställning till frågan om folkskoleseminariernas organisation, innan man kan behandla spörsmålet om småskoleseminarieorganisationen. (Den av departementschefen valda ordningen att först behandla småskoleseminarierna har lett till sådana egenomligheter som att till exempel framställningar från ortsrepresentanter om

bibehållande av folkskoleseminarierna i Härnösand och Skara återfinnas å sid. 81—82 i propositionen i det kapitel, som behandlar småskoleseminarierna).

Jag vill tillägga, att det, då jag icke kan godtaga departementschefens beräkning av examinationsbehovet, givetvis icke är min mening att framlägga ett fullständigt förslag till organisation av folk- och småskoleseminarierna inom den ram, som betingas av sagda beräkning.

I.

Folkskole-
seminarierna.

Inträdes-
fordringar.

Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande den 10 november 1931 föreslagit, att frågan om realexamen som fordran för inträde vid den fyraåriga seminariekursen göres till föremål för utredning. Departementschefen har emellertid ansett en dylik utredning obehövlig och sålunda föreslagit, att redan nu skall som inträdesfordran fastställas avlagd realexamen eller för den, som ej avlagt sådan examen, kunskaper motsvarande realexamen, med det undantag att fordringarna må begränsas till vitsord i allenast ett levande språk. Departementschefen har emellertid medgivit, att, därest hans förslag godkännes, utredning sedermera kräves bland annat av frågan om en ny undervisningsplan. Nu måste emellertid, såsom skolöverstyrelsen framhållit i sitt utlåtande, åtminstone ett preliminärt förslag till sådan plan föreligga, innan man kan fastställa en seminarieorganisation, byggd på realexamen. Jag vill här endast peka på en synnerligen viktig fråga, som sammanhänger med den föreslagna ändringen av inträdesfordringarna. Jag avser antalet lärartjänster vid seminarierna. Det är nämligen en given sak, att en förändring av inträdesfordringarna *kan* komma att medföra sådana omläggningar av undervisningsplanen, som nödvändiggöra ändringar i antalet lärartjänster vid seminarierna. Departementschefen utgår emellertid (sid. 236) från skolöverstyrelsens förslag, att antalet lärartjänster vid ett enkelseminarium i fortsättningen skall bli detsamma som enligt den nuvarande organisationen. Men detta förslag är avgivet under förutsättning av att nuvarande inträdesfordringar och undervisningsplan bibehållas. Huru stort antal lärartjänster som skulle behövas efter den av departementschefen föreslagna förändringen av inträdesfordringarna och därav följande ändrade undervisningsplan, är på intet sätt utrett.

Man skulle möjligen vilja invända, att ej heller i fråga om de av skolöverstyrelsen föreslagna och i departementschefens förslag upptagna tvååriga studentkurserna någon definitiv undervisningsplan föreligger. I det av skolöverstyrelsen avgivna utlåtandet finnes emellertid en undersökning av de förändringar i timplanen, som kunna påverka frågan om lärartjänsternas antal vid ett seminarium, som består av en fyraårig linje och en tvåårig studentkurs. Då det emellertid i den diskussion, som uppkommit med anledning av proposition nr 143, framhållits, att antalet lektorstjänster vid ett seminarium av nyssnämnda typ skulle vara alldeles för lågt räknat, anser jag mig här böra bifoga ett utkast till timplan för tvåårig student-

kurs, uppgjort av seminarierektorerna Anna Sörensen och Sam. Mårtenson utifrån de förutsättningar, som angivits i det av skolöverstyrelsen avgivna utlåtandet rörande dylik kurs (bil. 1).

Departementschefens förslag går ut på att icke mindre än 3 (i framtiden 2) dubbelseminarier skulle förvandlas till enkelseminarier. Såsom framgår av den i propositionen lämnade utredningen, har skolöverstyrelsen vid avgivandet av sitt förslag ansett som självklart, att en dylik anordning både av pedagogiska och av ekonomiska skäl icke kan anses försvarlig. Sålunda betyder ett dubbelseminarium i jämförelse med två enkelseminarier, vad angår de årliga driftkostnaderna, en besparing med minst 35,000 kronor. Departementschefen har också själv förklarat, att han »av såväl pedagogiska som statsfinansiella skäl ansett, att så många seminarier som möjligt böra vara dubbelseminarier, av vilka vart och ett kan utexaminera två avgångs-avdelningar» (sid. 223).

Folkskoleseminariernas förläggning m. m.

De dubbelseminarier, som enligt propositionen skulle förvandlas till enkelseminarier, är seminariet i Karlstad — till vilket dock (eventuellt?) i framtiden skulle förläggas en kurs för småskollärarynnors utbildning till folkskollärarynnor (se nedan!) — samt seminarierna i Luleå och Linköping. Samtidigt föreslår departementschefen, att enkelseminariet i Härnösand, som skolöverstyrelsen ansett böra nedläggas, skall bibehållas, och att enkelseminariet i Växjö skall utnyttjas som dubbelseminarium.

Det enda skäl, som vid ett nedskärande av seminarieorganisationen, på sätt departementschefen ifrågasatt, kan tala för ett bibehållande av folkskoleseminariet i Härnösand, är avståndet från elevernas hem till seminarieorten. Nu har emellertid departementschefen själv framhållit, att detta avstånd icke med våra nuvarande kommunikationer spelar på långt när samma roll som förr (sid. 223). Från departementschefens synpunkt sett synas sålunda inga skäl kunna anföras för ett bibehållande av ett enkelt folkskoleseminarium i Härnösand men väl starka skäl för att seminariet i Luleå utnyttjas som dubbelt folkskoleseminarium. Härigenom inbesparas över 40,000 kronor i årsomkostnader. Härtill kommer en annan synpunkt. Jag avser önskvärdheten av att förlägga ett småskoleseminarium till Härnösand. I fråga om dylika seminarier spelar nämligen självklart avståndet från elevernas hem till seminarieorten en betydligt större roll än i fråga om folkskoleseminarierna. Såsom jag nedan närmare skall visa, är med hänsyn härtil en förvandling av folkskoleseminariet i Härnösand till dubbelt småskoleseminarium synnerligen av behovet påkallad.

Vad dubbelseminariet i Linköping beträffar, är den byggnad, vari detta är inrett, den nyaste av alla seminariebyggnaderna. Den togs i bruk så sent som år 1927. Att blott till hälften utnyttja denna moderna byggnad, som kostat cirka 1,5 millioner kronor, kan icke anses försvarligt. Departementschefens motivering (sid. 224), »att södra och mellersta Sverige ändå bliva tillräckligt

försedda med seminarier», kan — bortsett från hans ovan citerade uttalande rörande den roll avstånden från elevernas hem till seminarieorten numera spela — givetvis godtagas, endast om hans förslag rörande övriga seminarier i södra och mellersta Sverige kan lämnas utan anmärkning. Så är emellertid ingalunda fallet. Förslaget rörande seminariet i Linköping bör nämligen, såsom ovan redan antytts, ses i samband med förslaget angående omändringen av folkskoleseminariet i Växjö. Sistnämnda seminarium är för närvarande manligt enkelseminarium med en fyraårig linje jämte en ettårig studentkurs. Enligt departementschefens förslag skulle det bli kvinnligt dubbelseminarium, d. v. s. bestå av en fyraårig linje och en tvåårig studentkurs. Någon motivering för detta förslag har departementschefen ej lämnat. Däremot har han (sid. 234) berört frågan om kostnaderna för omändringen av seminariet. Han anför därom följande: »Enligt vad jag från seminariets rektor Sam. Mårtenson inhämtat, kan en sådan förändring genomföras huvudsakligen genom en omdisponering av de nuvarande lokalerna, utan att något särskilt engångsanslag fördenskill är behövt». Huru detta skall kunna ske, därom lämnar propositionen intet besked. Emellertid föreligger rektor Mårtensons ifrågavarande yttrande i form av en till ecklesiastikdepartementet på anmodan ingiven P. M., vilken här bilägges (Bil. 2). Av denna P. M. framgår, att nya behövtiga lärosalar skulle erhållas bland annat genom att förvandla biblioteksrummet till klassrum m. m. Härtill kommer, att rektor Mårtenson uttryckligen framhållit, att antingen vissa engångskostnader måste beräknas för inredande av skolkökslokaler eller också dylika lokaler förhyras mot en årlig hyra av 1,600 kronor. Dessutom behövas vissa andra omändringar. Enligt rektor Mårtensons mening kunna dessa emellertid genomföras så småningom och medel anskaffas genom en höjning av omkostnadsstaten för seminariet. Departementschefen har också (sid. 237) för Växjöseminariet beräknat en omkostnadsstat på 31,000 kronor eller samma belopp som till exempel för seminariet i Lund med dess stora byggnad och endast 600 kronor mindre än för dubbelseminariet i Linköping enligt skolöverstyrelsens beräkning. Huruvida i dessa 31,000 kronor till seminariet i Växjö även ingår ovannämnda hyra på 1,600 kronor, framgår ej av propositionen. Emellertid ligger det i sakens natur, att omkostnadsstaten upptagits med högre belopp än som — bortsett från ovannämnda omändringsarbeten och eventuellt hyresbelopp — är motiverat med hänsyn till seminariebyggnadens storlek m. m. Nu har departementschefen visserligen upptagit omkostnadsstaten för seminariet i Linköping med samma belopp, som av skolöverstyrelsen beräknats för ett enkelseminarium i Växjö. Summan av de båda omkostnadsstaterna skulle således bli densamma i båda fallen. Såsom jag nedan närmare skall visa, är emellertid omkostnadsstaten för Linköpingsseminariet av departementschefen beräknad mycket för lågt. Även om detta seminarium utnyttjas blott som enkelseminarium, måste omkostnadsstaten bli ungefär densamma som om *

det varit dubbelseminarium. Den av departementschefen föreslagna anordningen medför alltså större årliga kostnader, än vad som skulle bli fallet, om seminariet i Linköping användes som dubbelseminarium och seminariet i Växjö fortfarande vore enkelseminarium. — Vidare är det att märka, att det manliga seminariet i Växjö enligt departementschefens förslag skulle vara avvecklat först år 1936, under det att kvinnliga elever skulle intagas i seminariet redan år 1933. Under åren 1933—1936 skulle seminariet således vara samseminarium. Det framgår av rektor Mårtensons P. M., att det ej ingått i hans uppdrag att taga hänsyn härtill. Vissa av de lokaler, som skulle omändras för det kvinnliga seminariets behov, torde emellertid behövas även för det manliga seminariet. Vidare torde vissa ändringar av toalettanordningar bli behövliga m. m. Någon utredning rörande denna fråga föreligger överhuvud ej. — Härtill kommer emellertid ännu en synpunkt. Det av rektor Mårtenson avgivna förslaget till disponering av lokalerna i Växjöseminariet innebär en utmärkt *provisorisk* lösning av lokalfrågan. Men man kan utgå från att — därest seminariet nu anordnas såsom dubbelseminarium och i framtiden fortfarande skall utgöra ett sådant — det blott skulle vara en tidsfråga, när krav skulle framställas på ny- eller tillbyggnad för seminariet. Det synes mig sålunda klart, att seminariet i Växjö icke bör förvandlas till dubbelseminarium. (Utifrån departementschefens beräkning av examinationsbehovet borde givetvis — om han själv anser denna beräkning hållbar — folkskoleseminariet i Växjö nedläggas, då den ena av de två avdelningar, departementschefen velat förlägga dit, kunde få plats i Linköpings, den andra i Karlstads folkskoleseminarium. Då jag emellertid icke kan godtaga nämnda beräkning, har jag, såsom jag ovan framhållit, ingen anledning att framlägga ett förslag till seminarieorganisation inom den av departementschefen angivna ramen för utexaminationen. Jag behöver därför i detta sammanhang ej heller ingå på sådana frågor som huruvida Linköpingsseminariet borde förvandlas till kvinnligt seminarium eller samseminarium, om det kvinnliga folkskoleseminariet i Kalmar borde bibehållas och i stället folkskoleseminariet i Växjö förvandlas till småskoleseminarium m. m. Jag vill här endast påpeka, att kostnaderna för förvandling av Linköpingsseminariet till kvinnligt folkskoleseminarium eller till samseminarium — för sistnämnda förändring 4,000 kronor enligt seminariesakkunnigas betänkande sid. 211 — bliva lägre än kostnaderna för förvandling av Växjöseminariet till kvinnligt seminarium.)

Som ovan nämnts, skulle även Karlstadsseminariet till en början förvandlas till enkelseminarium. Även här är det fråga om ett seminarium med en modern, för ett dubbelseminarium avsedd byggnad. Men bortsett härifrån, lider departementschefens förslag i fråga om den framtida organisationen av sagda seminarium av en viss oklarhet. På sid. 165 i propositionen heter det, att en särskild kurs för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor »bör snarast möjligt inrättas», men att frågan med

nödvändighet synes »kräva ytterligare utredning, sedan riksdagen fattat beslut angående de nya folkskoleseminariernas organisation». På sid. 203 anför departementschefen: »I samband med upprättande av denna kurs torde böra tagas under omprövning, huruvida den bör inordnas i den fasta organisationen.» På sid. 224 heter det emellertid, att i »sagda organisation», d. v. s. den föreslagna fasta organisationen av folkskoleseminarierna, skulle »snarast möjligt såsom en komplettering inordnas» nämnda kurs. På sid. 224—225 meddelas, att »enkelseminariet i Karlstad är avsett att utvidgas till dubbelseminarium, så fort kursen för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor kommit till stånd». I en not till kartan i slutet av propositionen anföres: »Eventuellt (kurs. av mig) tillkommer i Karlstad kurs för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor.» I hemställan å sid. 288 heter det slutligen — sedan det föreslagits, att bland annat seminariet i Karlstad skall vara enkelseminarium —: »Dock skall å tid, som framdeles kommer att bestämmas, seminariet i Karlstad utvidgas med en kurs för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor». — Jag utgår ifrån att departementschefen angivit sin ståndpunkt till frågan på sist anförda ställe.

Genom att sagda kurs förläggas till det manliga seminariet i Karlstad, kan det enligt departementschefen »icke undvikas» (sid. 225), att detta seminarium förvandlas till samseminarium. (På sid. 223 har han dock framhållit, att samseminarier av statsekonomiska skäl nu ej böra komma till stånd, bland annat just i Karlstad.) Då departementschefen dessutom förklarar, att den nya organisationen kan genomföras utan engångskostnader (sid. 234), är detta — vad Karlstadsseminariet beträffar — ej riktigt, även om (såsom departementschefen själv framhållit å sid. 225) dessa kostnader äro obetydliga. Emellertid synes det, för att i departementschefens folkskoleseminarieorganisation kunna inrymma sagda kurs, icke vara nödvändigt att förvandla något seminarium till samseminarium. Kursen kan nämligen, i enlighet med vad såväl de sakkunniga som skolöverstyrelsen föreslagit, förläggas till Faluseminariet.

Därest, i överensstämmelse med vad jag ovan framhållit, folkskoleseminariet i Härnösand förvandlas till ett dubbelt småskoleseminarium, blir — om departementschefens examinationstal godtagas — ett i folkskoleseminariet i Falun inrymt dubbelt småskoleseminarium obehövt. Emellertid anser jag mig dock böra något ingå på departementschefens förslag till organisation av Faluseminariet. Av uppgifterna i propositionen rörande årsomkostnaderna för folk-, respektive småskoleseminariet i Falun (sid. 237 och 122) synes framgå, att departementschefen räknat med att de båda seminarierna, fastän de inrymmas i samma byggnad och delvis måste ha ej blott gemensamma lokaler utan även gemensam undervisningsmateriel, gemensamt bibliotek och gemensam övningsskola, dock skola organisatoriskt vara helt skilda från varandra med var sin rektor etc. Vidare äro de båda

seminariernas omkostnadsstater uppgjorda, som om seminarierna varit inrymda i två skilda byggnader. (Omkostnadsstaten för folkskoleseminariet i Falun slutar på precis samma belopp som staterna för motsvarande seminarier i Linköping, Karlstad och Härnösand, och omkostnadsstaten för småskoleseminariet har likaledes samma slutsumma som staterna för motsvarande seminarier i Strängnäs, Skara och Landskrona.) Men hur skall då vid Faluseminarierna till exempel den ekonomiska förvaltning, som avser den gemensamma byggnaden (städning, eldning etc.), ordnas? Är det meningen, att man skall ha två rektorer med fullt självständig befogenhet i enlighet med för vardera seminarietypen gällande stadga?

Förmodligen är den föreslagna anordningen av Faluseminariet genomförbar endast om de båda seminarierna erhålla gemensam rektor och gemensam ekonomi samt möjligen även delvis gemensam lärarpersonal. Hela denna fråga är emellertid outredd. I propositionen finnes ingenting rörande densamma. Men frågan måste givetvis göras till föremål för utredning och därefter föreläggas riksdagen, då det här gäller organisatoriska och ekonomiska spörsmål av grundläggande natur i förhållande till de verkställighetsåtgärder, som det sedan tillkommer Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen att vidtaga. För övrigt har ej heller den för hela den föreslagna anordningen avgörande frågan, huruvida lokalerna vid seminariet äro tillräckliga för den föreslagna organisationen, på något sätt utretts i propositionen. Det är emellertid långt ifrån självklart, att lokalerna skulle vara tillräckliga. Plats behövs nämligen ej blott för seminarieklasserna utan även för en utvidgad övningsskola.

På sid. 234 har departementschefen framhållit, att genom hans förslag besparas i engångskostnader 30,900 kronor i jämförelse med skolöverstyrelsens förslag. Uppgiften är, såsom ovan påvisats, icke riktig. Dels ingår i nämnda 30,900 kronor kostnaderna för omändring av seminariet i Karlstad till samseminarium, vilken omändring skall företagas även efter departementschefens förslag, dels har departementschefen kunnat undgå att räkna med engångskostnader för omändringen av seminariet i Växjö endast genom att slå ut dessa kostnader på en följd av år. Jag vill blott erinra därom, att hyran för de skolkökslokaler, som måste förhyras för det kvinnliga seminariet i Växjö, belöper sig till 1,600 kronor om året, vilket motsvarar ränta på minst ovannämnda totala engångskostnader för en folkskoleseminariorganisation enligt skolöverstyrelsens förslag.

Ekonomiska
synpunkter.

Vad årssomkostnaderna beträffar, har jag ovan berört vissa därmed sammanhängande frågor. Här skall blott några tillägg göras. Då departementschefen jämför de framtida årssomkostnaderna för sitt och för skolöverstyrelsens förslag, har han i sitt förslag, såsom han själv framhåller, icke medräknat kostnaderna för kursen för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor. Enligt skolöverstyrelsens förslag skulle denna kurs vara

tvåårig. Att döma av departementschefens uttalande å sid. 164—165 synes han snarast vara av den meningen, att denna utbildningstid är för kort. I varje fall kunna då årsomkostnaderna för sagda kurs ej bli lägre än enligt skolöverstyrelsens förslag. Departementschefens beräkningar av årsomkostnaderna för folkskoleseminarierna böra då höjas med minst 50,000 kronor (utöver den nedan omnämnda höjningen av omkostnadsstaten för Karlstadsseminariet).

Vidare har departementschefen, såsom ovan redan antytts, beräknat alldeles för låga belopp för omkostnadsstaterna för seminariet i Karlstad under den tid, detta skall vara enkelseminarium, samt för seminariet i Linköping. Nämda omkostnadsstater äro upptagna till 22,500 kronor eller samma belopp som för folkskoleseminariet i Härnösand. Det ligger emellertid i sakens natur, att även om i de stora seminariebyggnaderna i Linköping och Karlstad inrymmas blott enkelseminarier, kostnaderna för uppvärmning, städning m. m. ej kunna bli lika låga som motsvarande kostnader för seminariet i Härnösand med dess endast för enkelseminarium avsedda byggnad. Jag vill erinra därom, att kostnaderna för posterna uppvärmning och belysning samt betjäning och renhållning vid seminarierna i Linköping och Karlstad — vilka kostnader icke bli avsevärt mindre, om dessa seminarier bli enkelseminarier — under budgetåret 1930/1931 belöpte sig till respektive 18,200 och 21,000 kronor. Även om man räknar med att vartdera av dessa belopp skulle kunna nedbringas med ett par tusen kronor, skulle departementschefens förslag således innebära, att nämnda seminarier skulle förfoga över blott respektive 6,300 och 3,500 kronor till följande ändamål: expeditions- och tryckningskostnader, böcker, undervisningsmateriel och inventarier, trädgårdens underhåll och skötsel m. m. Hur orimligt detta skulle bli, framgår därav, att seminariet i Härnösand — efter en på motsvarande sätt gjord beräkning — skulle förfoga över cirka 12,500 kronor för samma ändamål. I själva verket torde omkostnadsstaterna för seminarierna i Karlstad och Linköping kunna i jämförelse med nuvarande stater nedbringas med högst ett par tusen kronor vardera, om seminarierna bli enkelseminarier. Detta innebär, att departementschefens beräkning av årsomkostnaderna för folkskoleseminarierna måste höjas med cirka 17,000 kronor.

Vidare må här tilläggas, att departementschefen blivit nödsakad föreslå, att en del av seminariernas lärare skola överflyttas på övergångsstat. Någon närmare utredning föreligger emellertid icke om de ekonomiska konsekvenserna härav. Jag återkommer nedan till detta spörsmål.

Slutligen må framhållas, att departementschefens förslag — såsom nedan närmare skall visas — medför *högre kostnader under budgetåret 1932/1933 än skolöverstyrelsens förslag.*

Av den i propositionen lämnade utredningen framgår, att skolöverstyrelsen i sitt utlåtande den 10 november 1931 föreslagit, att omorganisationen av folkskoleseminarierna skulle påbörjas först med läsåret 1933/1934. Detta innebär bland annat, att nedläggandet av de seminarier, skolöverstyrelsen ansett ej böra längre upprätthållas som folkskoleseminarier — Skara, Landskrona och Härnösand — skulle påbörjas år 1933 och att man alltså då icke skulle intaga nya elever i första klassen vid dessa seminarier. På sid. 242—243 har departementschefen förklarat sig biträda detta förslag, i vad det avser de två förstnämnda seminarerna.

Såsom framgår av propositionen, fann emellertid skolöverstyrelsen, då överstyrelsen något senare hade att utarbeta förslag till anordningen av folkskolläroverutbildningen under läsåret 1932/1933 och i samband härmed hade att föreslå sättet för omorganisationens genomförande, sig icke kunna vidhålla sin uppfattning om tidpunkten för påbörjandet av indragningen av folkskoleseminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand. I sitt utlåtande den 20 november 1931 frånträdde överstyrelsen därför sin ovannämnda uppfattning, att nämnda indragning skulle påbörjas först år 1933, och föreslog i stället, att redan år 1932 inga nya elever skulle intagas i första klassen av sagda seminarier (sid. 253—254). På sid. 259 biträder departementschefen — vad beträffar seminarerna i Skara och Landskrona — även denna ändrade uppfattning. Följden av att departementschefen sålunda biträtt två motstridande förslag visar sig framför allt, då han skall föreslå den tidpunkt, då man i Skara och Landskrona skall taga de nuvarande folkskoleseminariernas lokaler i bruk för småskoleseminarier. Jag återkommer nedan till detta spörsmål.

Som ovan nämnts, har departementschefen, då han ansett, att folkskoleseminariet i Härnösand skall bibehållas, icke kunnat biträda skolöverstyrelsens förslag, att nya elever icke skola intagas därstädes år 1932. Jag har ovan framhållit, att avgörande skäl tala för ett bifall till överstyrelsens förslag. Jag anser mig dock böra beröra det av departementschefen — under förutsättning att sagda seminarium bibehålles — avgivna förslaget rörande intagning av elever i folkskoleseminarierna. För att icke öka antalet intagningsavdelningar år 1932 har departementschefen ansett sig böra indraga en första klass vid något annat seminarium än Härnösand. Han anför här om å sid. 259: »Till följd därav [att seminariet i Härnösand skulle bibehållas] måste (kurs. av mig) ettdera av seminarerna i Linköping eller Karlstad sagda år intaga endast en första klass». De av departementschefen antydda utvägarna äro emellertid ej de enda. Även seminarerna i Kalmar och Falun kunde kommit i fråga. I båda dessa seminariers byggnader skulle enligt departementschefens förslag småskoleseminarier inrymmas. Detta bör då ske så snart som möjligt, d. v. s. helst redan år 1933. Vad Faluseminariet beträffar, torde man, därest det skall omvandlas på sätt departementschefen föreslagit, där kunna intaga elever i småskoleseminariets första klass

Den nya folkskoleseminarieorganisationens genomförande. Seminarernas anordning budgetåret 1932/1933.

redan år 1933 och ej, såsom departementschefen tänkt sig, först år 1934, även om år 1932 två avdelningar intagas i första klass av folkskoleseminariet. (Jag återkommer nedan till denna fråga.) Men det vore med hänsyn till den nya småskoleseminarieorganisationen önskvärt, att därest det av departementschefen föreslagna nedläggandet av folkskoleseminariet i Kalmar skall komma till stånd, indragningen kunde påbörjas redan år 1932. Emellertid skulle en dylik anordning innebära, att på en gång tre kvinnliga seminarier i södra Sverige indroges, och att sålunda det sydligast belägna folkskoleseminarium, vid vilket kvinnliga elever skulle kunna vinna inträde år 1932, vore det i Stockholm. Någon ändring i skolöverstyrelsens förslag rörande intagning av elever i folkskoleseminarierna i Kalmar och Falun år 1932, vilket förslag departementschefen biträtt, bör således ej göras.

Vad därefter angår det av departementschefen träffade valet mellan Linköping och Karlstad, har han motiverat sitt ståndpunktstagande på följande sätt: »Då jag tänkt mig, att seminariet i Karlstad framdeles skulle bli enkelseminarium, tills en blivande kurs för småskollärarinnor kunde förläggas dit, synes mig lämpligast, att detta seminarium nu intager endast en första klass» (sid. 259). Motiveringen förefaller egendomlig. Departementschefen har ju tänkt sig, att seminariet i Linköping skulle *definitivt* bli enkelseminarium. Varför skall det då vara »lämpligast» att nu intaga blott en klass i seminariet i Karlstad, som »snarast möjligt» (sid. 165, 224) på nytt skall fungera som dubbelseminarium? Det vore ju tvärtom då anledning att bibehålla seminariets verksamhet i största möjliga omfattning, för att lärarkrafterna skulle kunna utnyttjas under mellantiden, tills den nya kursen kunde förläggas dit. Däremot finnes, om seminariet i Linköping skall förvandlas till enkelseminarium, intet hinder för att denna förändring påbörjas omedelbart.

Kostnaderna
för folkskole-
seminarie-
organisatio-
nen under
budgetåret
1932/1933.

Ovan har antytts, att kostnaderna för folkskoleseminarieorganisationen under budgetåret 1932/1933 enligt departementschefens förslag komma att bli högre än enligt skolöverstyrelsens förslag. Frågan skall här något närmare beröras. Enligt skolöverstyrelsens förslag skulle under sagda budgetår genom de ifrågasatta indragningarna (utom de besparingar, som kunna göras på dyrtidstillägg, elevstipendier m. m.) kunna på den i det ordinarie reservationsanslaget till folkskoleseminarierna m. m. ingående anslagsposten: Folkskoleseminarierna inbesparas 54,000 kronor. Dessutom skulle, genom att lektorn vid folkskoleseminariet i Strängnäs M. Borgström förflyttades till seminariet i Linköping, en extra ordinarie lektor, till vilken avlöning skulle utgå ur extra reservationsanslaget till anordnande av studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m., bliva obehövl. Härigenom skulle sistnämnda anslag kunna minskas med 4,000 kronor.

Då departementschefen ej biträtt skolöverstyrelsens förslag angående nedläggandet av folkskoleseminariet i Härnösand, medför detta, att den bespa-

ring, som under budgetåret 1932/1933 kan göras på förstnämnda anslag, minskas med cirka 6,700 kronor. Att departementschefen ändock icke ansett sig behöva beräkna anslaget högre än skolöverstyrelsen, betyder givetvis icke, att ovannämnda kostnadsökning bortfaller. Dessutom är ifrågavarande anslag så ansträngt, att en höjning av detsamma med ovannämnda belopp torde vara ofrånkomlig vid ett bifall till departementschefens förslag.

Vidare har departementschefen, med hänsyn till sitt förslag angående organisationen av folkskoleseminariet i Linköping, icke kunnat biträda skolöverstyrelsens förslag i fråga om förflyttningen av lektor Borgström. Följden blir då, enligt vad ovan sagts, en merbelastning, utöver vad skolöverstyrelsen föreslagit, av 4,000 kronor på extra reservationsanslaget till studentkurser och parallellavdelningar. Departementschefen har visserligen ej ansett sig behöva höja sagda anslag med mer än 2,000 kronor, men den reella merkostnaden är givetvis likväl 4,000 kronor. *Sammanlagda merkostnaden för budgetåret 1932/1933 enligt departementschefens förslag i jämförelse med skolöverstyrelsens är sålunda — dyrtidstillägg oberäknade — enligt propositionen cirka 10,700 kronor.*

Emellertid må det framhållas, att departementschefen i nu berörda avseende icke dragit ut konsekvenserna av sitt eget förslag. Såsom ovan påpekats, har departementschefen föreslagit, att vid folkskoleseminariet i Karlstad skulle år 1932 intagas endast en avdelning i första klass. Det oaktat har departementschefen följt skolöverstyrelsens kostnadsberäkning, som uppgjorts under förutsättning att två avdelningar intoges i nämnda klass. Departementschefen har alltså ej observerat, att vid ett bifall till hans förslag en besparing kunde göras. Skolöverstyrelsen har beräknat, att av anslaget till student- och parallellavdelningar skulle till Karlstadsseminariet utgå dels arvode till en extra ordinarie lektor med 4,000 kronor, dels ersättning för extra lärartimmar i gymnastik med 2,450 kronor, tillsammans 6,450 kronor (sid. 277). Vid ett bifall till departementschefens förslag bortfaller behovet av den extra ordinarie lektorn. Vidare minskas kostnaderna för extra lärartimmar i gymnastik med 600 kronor. Den totala minskningen i kostnader blir således 4,600 kronor. Anslaget till student- och parallellavdelningar behöver således ej, såsom departementschefen förmenat, ökas utöver vad skolöverstyrelsen föreslagit utan kan i stället minskas med 600 kronor (skillnaden mellan minskningen av anslagsbehovet för Karlstadsseminariet, 4,600 kronor, och ovanberörda ökning av anslaget till Linköpingsseminariet, 4,000 kronor). Då skolöverstyrelsen föreslagit, att anslaget skulle bestämmas till 57,500 kronor, skulle det i avrundat tal — vid ett bifall i övrigt till propositionen — kunna sättas till 57,000 kronor, alltså 2,500 kronor mindre än enligt propositionen.

Departementschefen har, såsom ovan påpekats, föreslagit, att — utan den ytterligare utredning härom, som skolöverstyrelsen förutsatt — realexamen

*Småskole-
seminarierna.*

Inträdes-
fordringar.

(eller motsvarande kunskaper) skall läggas till grund för inträde vid det fyraåriga folkskoleseminariet. Inga höjda inträdesfordringar föreslås dock för småskoleseminarierna, vilka enligt beslut av 1931 års riksdag i regeln skola hava tvåårig kurs.

I propositionen nr 212/1931 anslöt sig departementschefen till den av skolöverstyrelsen vid upprepade gånger framhållna uppfattningen att en förbättrad småskollärarytbildning vore behövlig (sid. 38—39 i nämnda proposition). Departementschefen framhöll härvid, att »goda skäl blivit anförda för en treårig utbildningskurs vid småskoleseminarierna. För att förvärva den allmänbildning och undervisningsskicklighet samt den barnpsykologiska insikt och bedömningsförmåga, som kräves för ett fullgott utövande av småskollärarynnans uppgift, torde enligt min uppfattning flertalet elever vara bäst betjänta med en seminarietid av tre år.» Endast statsekonomiska skäl avhöll departementschefen från att då framlägga förslag om treårig lärokurs.

I sitt meromnämnda utlåtande i seminariefrågan den 10 november 1931 yttrade skolöverstyrelsen — efter att ha erinrat om 1931 års riksdagsbeslut rörande seminariekursens längd — bland annat: »Skulle emellertid några mera genomgripande förändringar i fråga om utbildningstiden för folkskollärare komma till stånd, torde även frågan om lärokursens längd vid småskoleseminarierna böra i samband därmed komma under förnyad omprövning.» Yrkandet på sådan förnyad omprövning avsåg naturligtvis även det fall, att folkskollärarytbildningen komme att förstärkas genom höjda inträdesfordringar. Därest, såsom departementschefen föreslagit, en sådan förstärkning nu skall komma till stånd genom fastställande av realexamen-kunskaper för vinnande av inträde i de fyraåriga folkskoleseminarierna, bör i det sammanhanget kravet på en förbättrad småskollärarytbildning icke lämnas helt och hållet obeaktat. För inträde vid småskoleseminarierna böra nämligen samma fordringar gälla som för inträde vid de fyraåriga folkskoleseminarierna. Vid den fortsatta utredningen rörande sistnämnda spörsmål böra sålunda till behandling upptagas även frågorna om höjda inträdesfordringar till småskoleseminarierna och om den förändring av dessas undervisningsplan, som härav kan bli följden.

Småskoleseminariernas förläggning.

En blick på den i slutet av propositionen intagna kartan ger omedelbart vid handen, att småskoleseminariernas förläggning icke blivit ordnad på ett tillfredsställande sätt. Frågan sammanhänger med spörsmålet om vilka folkskoleseminarier som skola nedläggas. Skolöverstyrelsen föreslog, att två folkskoleseminarier i Götaland (Skara och Landskrona) samt ett i Norrland (Härnösand) skulle nedläggas. Departementschefen har stannat vid tre i Götaland (Kalmar i stället för Härnösand). Följden har blivit, att av de 11 examinationsavdelningar, som skulle finnas enligt departementschefens förslag, 5 placeras i Götaland, 4 i Svealand och 2 i Norrbotten och Västerbotten. Den uppfattning departementschefen härvid utgått från, har han

angivit å sid. 90 med följande ord: »Givetvis komma gränserna mellan seminariernas rekryterings- och avlevereringsområden att bli något flytande, men ett sådant förhållande kommer att förefinnas, hur man än söker att placera seminarierna, och *i praktiskt avseende har detta näppeligen någon större betydelse i våra dagar med deras utvecklade kommunikationsförhållanden.*» Sistnämnda av mig kursiverade ord innebära enligt mitt förmenande en felbedömning av läget. För rekryteringen av småskoleseminarierna spelar nämligen avståndet från elevernas hemort till seminarieorten en betydligt större roll än för folkskoleseminarierna. De landsdelar, i fråga om vilka avståndet blir stort till den plats, där ett småskoleseminarium skulle bli förlagt, komma därför att missgynnas, då det gäller att rekrytera dessa seminarier med elever. Men vad som är än viktigare, svårigheterna inom sådana landsdelar att skaffa vikarier å småskolläraryrket, i synnerhet vid kortare vikariat, komma — då inom orten tillgång icke skulle finnas till utexaminerade småskollärarinnor, som kunde åtaga sig dylika vikariat — att bli betydande. Avlöningsförhållandena äro nämligen sådana, att man icke kan vänta sig, att en småskollärarinna skall resa någon längre väg för att erhålla ett vikariat. Dagavlöningen utgör nämligen 5 kronor 80 öre, inberäknat provisorisk avlöningsförbättring och dyrtidstillägg, ett belopp som tydligen går åt till livsuppehållet men ej räcker till längre resor. Utom att det anförda talar för att småskoleseminarieorganisationen måste göras icke obetydligt vidare än som kan anses påkallat med hänsyn till behovet av lärare för ordinarie anställning eller längre tids tjänstgöring — en fråga, som jag nedan skall återkomma till — är det ett synnerligen viktigt skäl för att småskoleseminarierna fördelas så jämnt som möjligt på olika delar av landet.

Mot departementschefens förslag kan nu särskilt invändas, att småskoleseminariefrågan i Norrland blivit mycket otillfredsställande löst. Enligt departementschefen skulle nämligen de nuvarande småskoleseminarierna i Murjek, Östersund och Härnösand nedläggas, utan att den av skolöverstyrelsen föreslagna ersättningen — ett dubbelseminarium i det nuvarande folkskoleseminariets i Härnösand byggnad — skulle komma till stånd. Detta betyder, att mellan Lycksele och Falun icke skulle komma att finnas något småskoleseminarium. Lyckseleseminariet kan emellertid icke tillgodose något väsentligt större rekryteringsområde, än vad som nu sker. Enligt de av skolöverstyrelsen från rektorn inhämtade uppgifterna per den 1 mars 1931 (jfr prop. sid. 36) visade det sig, att — trots det, vad hela landet beträffar, stora överskottet på småskollärarinnor — av 1928, 1929 och 1930 års årsgångar från ifrågavarande seminarium endast sammanlagt 7 av dem, som sökt anställning, då voro utan sådan. Visserligen skulle enligt propositionen Lyckseleseminariet från och med år 1935 utexaminera 28 elever, men även detta antal blir alldeles otillräckligt med hänsyn till behovet av småskollärarinnor i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län,

även med hänsyn till seminarierna i Haparanda norrut och Falun söderut. Då, såsom jag ovan framhållit, folkskoleseminariet i Härnösand — med hänsyn till folkskoleseminarieorganisationen — i varje fall ej bör upprätthållas, bör således i detta seminariums byggnad inrättas ett dubbelt småskoleseminarium. Det enligt departementschefens förslag till folkskoleseminariebyggnaden i Falun förlagda dubbla småskoleseminariet borde då — under förutsättning att departementschefens examinationstal godtagas — i enlighet med vad ovan framhållits, icke komma till stånd.

Den nya småskoleseminarieorganisationens genomförande.

Skolöverstyrelsens i utlåtandet av den 10 november 1931 avgivna förslag till den nya småskoleseminarieorganisationens genomförande var uppgjort under förutsättning, att nedläggandet av de folkskoleseminarier, i vilkas byggnader statliga småskoleseminarier skulle inrymmas, icke kunde påbörjas förrän år 1933. Först år 1934 kunde man därför börja upprätta de nya statliga småskoleseminarierna i Skara, Landskrona och Härnösand. Departementschefen biträder (sid. 130) detta skolöverstyrelsens förslag, vad de två förstnämnda seminarierna beträffar, och tillägger i stället för Härnösandsseminariet det i Kalmar. Förslaget står i överensstämmelse med departementschefens å sid. 242—243 gjorda uttalande (jfr ovan!), att han biträder skolöverstyrelsens nyssnämnda förslag rörande den tidpunkt, då indragningen av folkskoleseminarierna i Skara och Landskrona skulle påbörjas. Härvid har departementschefen, såsom ovan påpekats, icke observerat, att han även (sid. 259) biträtt skolöverstyrelsens sedermera (i utlåtande av den 20 november 1931) avgivna nya förslag, att nedläggandet av sagda folkskoleseminarier skulle påbörjas redan år 1932. Följden av sistnämnda ståndpunktstagande blir emellertid, att departementschefens förslag till den nya småskoleseminarieorganisationens genomförande (sid. 130—131) måste genomgå en fullständig omarbetning.

Då folkskoleseminarierna i Skara och Landskrona skola börja nedläggas redan år 1932 och ej först år 1933, följer härav, att de nya statliga småskoleseminarierna på nämnda platser kunna börja upprättas redan sistnämnda år, då en avdelning kan intagas i första klass. Någon intagning av elever i Skara landstingsseminarium bör då ej ske år 1933. Däremot böra, med hänsyn till vad skolöverstyrelsen anför, elever intagas i landstingsseminariet i Lund även år 1933, men ej — såsom departementschefen föreslagit — år 1934, enär det statliga småskoleseminariet i Landskrona (liksom det i Skara) då kan intaga två avdelningar av första klass.

Vidare är att märka, att därest departementschefens förslag angående organisationen av seminarierna i Falun skulle godtagas, intet hinder torde möta för att i det nya statliga småskoleseminariet därstädes intaga en avdelning år 1933. Landstingsseminariet i Falun borde då ej intaga nya elever nämnda år.

Såsom jag ovan framhållit, bör emellertid inom ramen för departements-

chefens förslag rörande examinationsbehovet det dubbla småskoleseminariet i Falun utbyttas mot ett dylikt i Härnösand, förlagt till det nuvarande folkskoleseminariets byggnad därstädes. Då sistnämnda seminarium skulle börja nedläggas 1932, kan år 1933 intagas en avdelning och år 1934 två avdelningar i det nya statliga småskoleseminariet i Härnösand.

Slutligen må framhållas, att departementschefens förslag att år 1933 intaga nya elever i landstingsseminariet i Kalmar icke är praktiskt genomförbart. Departementschefen har nämligen biträtt skolöverstyrelsens förslag, att elever skola år 1932 intagas i första klass av sagda seminarium. Då han sedan föreslagit, att nya elever skulle intagas även år 1933, har han icke observerat, att de lokaler, ifrågavarande seminarium förfogar över, omöjliggöra intagning av elever varje år. Seminariet har aldrig kunnat intaga elever mer än vartannat år.

Av det sagda framgår, att år 1933 böra — under förutsättning att departementschefens förslag till organisation av småskoleseminarierna med ovan angivna förändringar godtages — elever intagas i första klass vid landstingsseminarierna i Falun, Lund och Kristinehamn. Samtidigt böra vid de statliga småskoleseminarierna intagas: två avdelningar i Strängnäs och en i vartdera av seminarierna i Landskrona, Skara, Härnösand, Lycksele och Haparanda.

År 1934 kan intagning ske vid samtliga de statliga småskoleseminarierna enligt den av departementschefen föreslagna definitiva organisationen. Någon anledning att då upprätthålla några landstingsseminarier förefinnes alltså ej.

II.

Den ovan företagna granskningen av propositionen är, som jag förut *Lärarbehovet*. framhållit, gjord under förutsättning, att departementschefens beräkningar av lärarbehovet kunna anses riktiga. Såsom jag ovan påpekat, finner jag emellertid den av statsrådet anförda motiveringen för de examinationstal, han lagt till grund för sitt förslag, icke övertygande. Jag övergår nu till denna fråga.

Beträffande det examinationstal, som bör läggas till grund för småskoleseminarieorganisationen, har departementschefen uttalat sig på följande sätt:

»I sin skrivelse nr 199 uttalade 1931 års riksdag, att det syntes riksdagen klokt att under alla förhållanden giva organisationen ett visst mått av elasticitet, så att den utan större svårighet kunde anpassas efter förekommande växlingar i lärarbehovet. I detta utlåtande kan jag helt instämma. Men för åstadkommande av en sådan elasticitet är en stark begränsning av organisationen oundgänglig, så att man icke riskerar en ny period av arbetslöshet bland småskolans lärarinnor. Med hänsyn härtill anser jag, att man icke nu bör utgå från ett högre årsbehov av lärare än 300 eller något därutöver. Den av riksdagen ifrågasatta elasticiteten kan då lätt vinnas därigenom, att nya utbildningskurser anordnas på extra stat, när behovet ökas, och indragas, när de icke vidare äro behövliga» (sid. 46).

I fråga om det lärarbehov, som bör läggas till grund för folkskoleseminarieorganisationen, har departementschefen som sin mening framhållit följande:

»När det nu gäller folkskollärarytbildningen, har jag samma uppfattning beträffande de beräkningar, på vilka den nya seminarieorganisationen bör byggas, som när fråga var om småskollärarytbildningen. Jag anser således, att sagda organisation icke bör göras för vid utan, såsom 1929 års riksdag uttryckt sig, avpassas efter vad som nu kan bedömas utgöra det normala årsbehovet och således byggas på beräkningar, som avse lärarbehovet endast för den närmaste framtiden. Med hänsyn till den av riksdagen åsyftade elasticiteten inom folkskollärarytbildningen finner jag då riktigtast att utgå från ett årligt behov av omkring 450 folkskollärare» (sid. 202—203).

Departementschefen har emellertid tydligt själv ansett de så valda examinationstalen för låga. Detta är nämligen den enda möjliga förklaringen till att han föreslagit, att tre av de dubbla folkskoleseminarierna till en början skulle utnyttjas endast till hälften. Såsom ovan framhållits, har han också själv hemställt, att riksdagen redan nu skall besluta, att i den fasta folkskoleseminarieorganisationen skall »snarast möjligt» ingå en till Karlstadsseminariet förlagd kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor. I samband med frågan om examinationsbehovet uttalar han sig dock på denna punkt mera svävande. Omedelbart efter ovan anförda ord om folkskollärarytbehovet heter det:

»Det är dock, såsom jag förut nämnt, min åsikt, att den förutnämnda kursen för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor snarast möjligt bör komma till stånd. I samband med upprättandet av denna kurs torde böra tagas under omprövning, huruvida den bör inordnas i den fasta organisationen. Om så prövas lämpligt, skulle den fasta seminarieorganisationen kunna årligen utexaminera ett antal av bortemot 480 folkskollärare» (sid. 203). (Såsom departementschefen själv framhållit på annat ställe i propositionen, blir examinationskapaciteten 486.)

Här talas visserligen om att man senare skall besluta, huruvida nämnda kurs skall inordnas i den fasta organisationen, men såsom jag ovan påpekat har departementschefen själv på andra ställen i propositionen uttalat sig i annan riktning. Departementschefen har i varje fall föreslagit riksdagen en folkskoleseminarieorganisation, vars examinationskapacitet blir 486 folkskollärare (sid. 288).

Härtill kommer, att — såsom ovan påpekats — departementschefen, då han föreslagit, att seminarierna i Linköping och Luleå skulle ingå i den fasta organisationen som enkelseminarier, tydligt räknat med att hans examinationstal i fråga om folkskollärare eller småskollärarinnor eller bådadera snart skulle visa sig för låga, varför en utökning av antalet seminarieavdelningar skulle bli nödvändig. För mera tillfälliga ökningar av examinationsbehovet finnas ju enligt departementschefens förslag — liksom också enligt skolöverstyrelsens — även om seminarierna i Linköping och Luleå fungera som dubbelseminarier, andra utvägar.

Jag övergår efter dessa påpekanden att närmare var för sig beröra frågorna om folkskollärary- och småskolläraryrket.

Jag vill då först erinra därom, att departementschefen icke anfört någon som helst motivering för att han utgått från ett examinationsbehov av 450 folkskollärare. Av den lämnade redogörelsen framgår, att den enda beräkning, som kommit till resultatet 450, är lektor Wahlunds. Det är då anmärkningsvärt, att departementschefen icke lämnar någon som helst annan redogörelse för denna Wahlunds beräkning än ett angivande av det faktum, att Wahlund kommit till siffran 450.

Folkskolläraryrket.

Såsom ovan framhållits, har departementschefen emellertid alternativt räknat med ett examinationstal av omkring 480. Denna beräkning har han anknutit till byråchefen Göransson's beräkningar, varom mera nedan.

Departementschefen har föreslagit en folkskoleseminarieorganisation med 18 avgångsklasser (till en början 17, men redan nu skulle beslut fattas om en 18:de avdelning, förlagd till Karlstadsseminariet). Enligt vad ovan anförts, har departementschefen emellertid — tydligen med hänsyn till det framtida behovet — ansett, att två dubbelseminarier skola fungera som enkelseminarier. Skolöverstyrelsen har, såsom jag nedan skall närmare påvisa, med hänsyn till det framtida behovet föreslagit en organisation med 20 avgångsklasser. *Den enda skillnad mellan departementschefens och skolöverstyrelsens förslag i nu berörda avseende är således den, att departementschefen föreslagit, att i de för dubbelseminarier avsedda byggnaderna i Linköping och Luleå endast enkelseminarier skola inrymmas. Antalet folkskoleseminarier blir enligt de båda förslagen detsamma.*

En närmare redogörelse för den motivering, varpå skolöverstyrelsen grundat sitt förslag, synes mig här befogad, då — såsom framgår av en jämförelse med det i propositionen lämnade referatet för skolöverstyrelsens yttrande — detta icke blivit i departementschefens eget yttrande rätt återgivet. (Jag avser härvid icke det mindre väsentliga felet, att departementschefen på upprepade ställen anger, att skolöverstyrelsen föreslagit en organisation med en examinationskapacitet av 548. Den av överstyrelsen angivna siffran är 545 — se t. ex. sid. 200, 201. Departementschefen har tydligen icke observerat, att överstyrelsen föreslår, att kursen för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor skall ha 25 elever i varje årsklass liksom studentkurserna.)

De grundläggande faktorerna för bedömning av det framtida lärarbehovet äro dels förändringarna i skolornas organisation och i nativiteten, dels avgången från innehavda tjänster (genom pensionering, dödsfall, övergång till annan verksamhet m. m.). De av skolöverstyrelsen från folkskolinspektörerna infordrade uppgifterna ha legat till grund för beräkning av huru nu kända förhållanden i fråga om de två förstnämnda faktorerna kunna komma att inverka på lärarbehovet fram till år 1939 (se t. ex. tabellen å sid. 195).

Huru förhållandena sedan kunna komma att gestalta sig i nämnda avseenden, därom vet man ännu ingenting. Emellertid bör det tilläggas, att skolöverstyrelsen uttryckligen betonat, att den vid de gjorda beräkningarna ej haft anledning räkna med de förändringar i skolorganisatoriskt hänseende, som kunna bli en följd av eventuella åtgärder — i enlighet med skolöverstyrelsens underdåniga framställning den 24 april 1930 — för åstadkommande av större koncentration i kommunernas skolväsen. Nu har Kungl. Maj:t i proposition nr 77 till innevarande års riksdag föreslagit dylika åtgärder. Givetvis är det dock nu för tidigt att avgöra, i vad mån dessa åtgärder kunna komma att medföra minskning av antalet lärartjänster. Av departementschefens yttrande framgår ej heller, huru stor hänsyn han ansett sig böra taga till verkningarna av sagda åtgärder.

I den diskussion, som uppkommit med anledning av de seminariesakkunnigas och skolöverstyrelsens förslag till omorganisation av seminarieväsendet, har frågan om nativitetsminskningens inverkan på organisationen helt och hållet kommit att dominera. Vad man nu vet rörande nativitetsförhållandena, möjliggör emellertid, såsom ovan framhållits, beräkningar av därav föranledda förändringar i lärarbehovet endast för tiden fram till slutet av 1930-talet. Minst lika viktigt för bedömande av sagda behov är emellertid frågan om avgången från lärartjänsterna. Beträffande de viktigaste av de faktorer, som föranledda förändringar i nämnda avgång, äger man redan nu kännedom. Byråchefen Göransson har på grundval härav företagit en undersökning rörande den sannolika avgången under de närmaste årtiondena, för vilken undersökning redogörelse lämnas i hans till skolöverstyrelsens utlåtande fogade P. M. I det i propositionen intagna referatet av skolöverstyrelsens utlåtande har ett sammandrag gjorts av de resultat, vartill Göransson kommit (se t. ex. tabellen å sid. 195).

Förändringarna i avgångsfrekvensen bero i främsta rummet på de förändringar i utexaminationen, som ägt rum under en tidigare period. Det må till belysning härav erinras därom, att de lärare, som utexaminerats under en viss period, i regel — därest de kvarstå i tjänst — komma att pensioneras cirka 35 år senare. Nu har byråchefen Göransson erinrat därom, att statsmakterna åren 1851, 1859, 1875, 1899 och 1917 vidtagit åtgärder i syfte att fylla förefintlig lärarbrist. De sålunda vidtagna åtgärderna voro dock i allmänhet så kraftiga, att ett överskott på lärare uppstod få år därefter, varför åtgärder i motsatt riktning snart nog måste vidtagas (senast under den period, som inträdde med läsåret 1923/1924). De åtgärder, som vidtogos i syfte att minska utexamineringen, verkade inom kort tid så, att en lärarbrist åter yppade sig. (Såsom framgår av den i propositionen å sid. 249—251 lämnade utredningen, befinna vi oss för närvarande vid början av en dylik period.) »Det är tydligt, att om en uppkommen lärarbrist hastigt undanröjes genom en stor ökning i antalet utexaminerade lärare, bliva de unga åldersklasserna jämförelsevis starkt företrädde. Den årliga avgången

på grund av dödsfall eller pensionering ökas i större grad först efter det omkring 30 à 35 år förflutit» (Göranssons P. M.). Åtgärder måste då vidtagas för en utökning av examinationen o. s. v. Dessa förhållanden belysas av de i propositionen å sid. 195 och 196 intagna tabellerna.

Det sagda understryker betydelsen av att seminarieorganisationen göres elastisk, men samtidigt också riktigheten av skolöverstyrelsens uttalande, att *lärarbehovet icke kan för en längre period angivas genom ett fixerat tal*. Det är därför nödvändigt, huru än seminarieorganisationen ordnas, att genom regelbundet återkommande undersökningar beräkna lärarbehovet och därefter rätta utexaminationen.

Av tabellen å sid. 195 framgår, att avgången från folkskollärartjänsterna från slutet av 1930-talet torde komma att oavbrutet stiga. Detta är av särskild betydelse därför, att *den seminarieorganisation, varom riksdagen nu skall besluta, i själva verket icke kommer att bli fullt genomförd förrän med år 1937*. Dessförinnan utexamineras dels de elever, som redan nu befinna sig vid seminarierna, dels de, som intagas enligt av departementschefen föreslagna övergångsanordningar.

Det är då givet, att den nya organisationen icke kan uppbyggas med hänsyn till lärarbehovet under 1930-talet. Det är emellertid detta departementschefen gör, då han synes vilja motivera sitt förslag om en organisation, vars examinationskapacitet skall vara cirka 480, genom en hänvisning till det av byråchefen Göransson beräknade folkskollärarbehovet under den närmaste framtiden. Göranssons ifrågavarande beräkning avser nämligen examinationen under *hela* 1930-talet.

I detta sammanhang må det framhållas, att byråchefen Göransson *icke* — såsom det anges i propositionen (sid. 202) — förklarat, att utexamineringen med hänsyn till lärarbehovet under tiden 1934/1935—1964/1965 behövde sättas till 572 om året. Göranssons uttalande går ut på att seminarieorganisationen synes »behöva utrustas så, att utexamineringen skall kunna uppgå till 572 folkskollärare om året» (sid. 198), eller som skolöverstyrelsen formulerat saken: Man bör räkna med att examinationsbehovet *kan* komma att uppgå till cirka 570 per år (sid. 200).

Med hänsyn till vad som ovan framhållits är det givet, att man vid uppbyggandet av den nya organisationen, vilken, såsom nämnts, kommer att träda i full funktion först mot slutet av 1930-talet, måste taga hänsyn även till förhållandena under 1940-talet. Det är detta skolöverstyrelsen gjort i sitt förslag. Men överstyrelsen har då också betonat de många osäkerhetsmoment man måste räkna med. Avgångsfrekvensen kan bli en annan än den vid kalkylerna förutsatta. Beträffande verkningarna av förändringar i skolororganisationen och i nativiteten har man för en tid, som ligger så långt fram, ganska små möjligheter att göra några förutberäkningar etc.

Med hänsyn till dessa osäkra förhållanden och då det icke nu gäller att skapa en *ny* organisation, som efter behov kunde utbyggas, utan att ned-

skära en befintlig organisation (d. v. s. nedlägga ett större eller mindre antal seminarier), har skolöverstyrelsen »överbägt möjligheten att till en början hålla examinationskapaciteten vid cirka 520, d. v. s. att i organisationsplanen till en början upptaga 19 avgångsklasser» men slutligen »stannat vid att föreslå en organisation på 20 avgångsklasser, vilket vid fullt utnyttjande av examinationskapaciteten skulle innebära en utexamination av 545» (sid. 200). Skolöverstyrelsen har alltså *icke*, såsom det anges i propositionen (sid. 202), överbägt möjligheten att stanna vid en utexaminering av 520 men av anförda skäl stannat för en utexaminering av 548 (545). Överstyrelsen har — med hänsyn till att den bestående organisationen icke nu bör nedbrytas för att sedermera behöva på nytt uppbyggas — föreslagit en organisation, som *om den fullt utnyttjas* skulle kunna utexaminera 545. Och skolöverstyrelsen har uttryckligen betonat, att ett utnyttjande till en början av seminarierna till deras fulla kapacitet torde komma att innebära en för stor lärarproduktion (t. ex. sid. 241). Skolöverstyrelsen har emellertid ansett, att man icke borde söka ernå den önskvärda elasticiteten i organisationen uteslutande genom förändring av antalet klasser eller antalet seminarier utan — i enlighet med vad riksdagen uttalat i sin skrivelse 199/1931 sid. 7 — även genom att anpassa antalet elever i klasserna till det tillfälliga behovet.

Överstyrelsen har ansett sig genom en sådan anordning riktigast tolka 1929 års riksdags uttalande, att organisationen bör avpassas »efter vad som nu kan bedömas utgöra det normala årsbehovet». Att riksdagen, såsom departementschefen förmenat, skulle ansett detta sitt uttalande liktydigt med att organisationen skall »byggas på beräkningar, som avse lärarbehovet endast för den närmaste framtiden» (sid. 202), förefaller mig också otroligt.

Av det sagda framgår, att departementschefen — tydligen med hänsyn till det framtida behovet — föreslagit, att i två av de för dubbelseminarier avsedda byggnaderna skola inrymmas enkelseminarier, under det att skolöverstyrelsen ansett, att de nämnda seminarierna böra bibehållas som dubbelseminarier och en eventuell behövlig minskning i examinationen åstadkommas genom en minskning av antalet elever per klass.

Departementschefen har nu givetvis med sitt förslag avsett att åstadkomma en besparing under den tid, som kan förgå, tills seminarieorganisationen på nytt behöver utvidgas. Det är emellertid högst osäkert, huruvida en dylik besparing verkligen åstadkommes. Besparingen skulle nämligen huvudsakligen utgöras av lärarlöner. Men departementschefen är nödsakad föreslå, att en del av seminariernas nuvarande lärare överföras på övergångsstat. Så skulle enligt propositionen (sid. 274) ske redan den 1 juli 1932 i fråga om tvenne lärare, av vilka dock den ene tjänstgör som rektor. — Såsom ovan framhållits, föreligger i propositionen icke någon närmare utredning i fråga om nämnda övergångsstat. Det är därför ej otänkbart, att besparingen, under den tid nyssnämnda seminarier skulle vara enkelseminarier, blir liten eller ingen. Det kan då även av denna anledning resas allvarliga

betänkligheter mot att nu på en gång nedskära folkskoleseminarieorganisationen så kraftigt som departementschefen föreslagit.

Vad som ovan sagts, gäller i viss mån även i fråga om småskolläraryrket. Småskolläraryrket. Beträffande detta må dock följande särskilt framhållas.

Av departementschefens framställning (sid. 46) får man det intrycket, att skolöverstyrelsen till grund för sin framställning lagt lärarbehovet under åren 1928/1929—1938/1939. Så är icke förhållandet. Det är likaledes oriktigt, då departementschefen förmenar, att skolöverstyrelsen vid beräkning av det lärarbehov, överstyrelsen lagt till grund för sitt förslag till organisation av småskoleseminarierna, icke tagit hänsyn till kursen för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor. I skolöverstyrelsens å sid. 43 i propositionen refererade yttrande motiveras examinationstalet 420 bland annat med en hänvisning till att nämnda kurs ej medräknats i den på sid. 41 upptagna tabellen. (Jfr även tabellen å sid. 127, näst sista raden!)

Departementschefen har framhållit, att om man hölle sig till åren 1931/1932—1938/1939, funne man, att medeltalet för dessa år icke bleve högre än 348. Redan härav framginge, att de tal för lärarbehovet, vid vilka de sakkunniga och skolöverstyrelsen slutligen stannat, kunde betydligt reduceras. Men om man nu, såsom departementschefen anser, blott skall taga hänsyn till examinationsbehovet under den närmaste framtiden, bör man givetvis icke därför medräkna den examination, som äger rum, innan den nya organisationen överhuvud kan träda i kraft. Om nu emellertid riksdagen i år fattar beslut om den nya organisationen, kunna småskollärarinnor enligt densamma ej utexamineras förrän tidigast år 1934. Beräknas då — med ledning av tabellen å sid. 41 — småskolläraryrkesbehovet för tiden 1934/1935—1938/1939, kommer man till ett medeltal av 369. Läggas härtil det antal småskollärarinnor, som årligen skulle vinna inträde vid kursen för utbildning av dylika lärarinnor till folkskollärarinnor — enligt skolöverstyrelsens förslag 25 stycken — erhålles ett examinationsbehov av 394.

I varje fall synes detta tal icke på något sätt kunna motivera ett sådant ståndpunktstagande som departementschefens: att utgå från ett årsbehov av 300 eller något därutöver. För valet av detta tal anför departementschefen icke något som helst skäl. Den förebragta utredningen ger ej heller något stöd för den ståndpunkt, departementschefen sålunda intagit.

I detta sammanhang må erinras därom, att det icke kan anses motiverat att vid bestämmandet av den nya definitiva småskoleseminarieorganisationen taga hänsyn till det nu befintliga överskottet på småskollärarinnor. Departementschefen anförde härom själv i proposition nr 212/1931 följande:

»Då emellertid ännu några år framåt ett större eller mindre överskott av småskollärarinnor torde vara att emotse, synes det mig böra ligga i Kungl. Maj:ts hand att tills vidare under övergångsåren med hänsyn till förevarande förhållanden bestämma det antal elever, som vid de olika seminarierna

bör intagas. En dylik av praktiska skäl betingad anordning torde bliva nödvändig, till dess den nya seminarieorganisationen hunnit vinna erforderlig stadga.»

Riksdagen biträdde den sålunda uttalade uppfattningen (riksdagens skrivelse nr 199/1931).

Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande utförligt motiverat, varför överstyrelsen stannat vid att föreslå en så vid organisation som en med 15 avgångs-avdelningar och således en examinationskapacitet av 420 (vilken dock icke skulle tillfullo utnyttjas den närmaste tiden utan först från slutet av 1930-talet). Överstyrelsen har bland annat pekat på den stigande avgångsfrekvensen samt på det förhållandet, att åtskilliga unga kvinnor avlägga småskolläroexamen utan syfte att övergå till tjänst i småskolan. Härtill må även läggas den ovan påpekade omständigheten, att behovet av vikarier — i synnerhet för kortare vikariat — icke kan tillgodoses utan ett betydligt större antal utexaminerade lärarinnor, än en teoretisk beräkning ger vid handen. Avstånden spela härvid en betydande roll. Behovet av vikarier i Sydsverige kan på grund av avlöningsförhållandena ej väntas bli fyllt av arbetslösa lärarinnor mera norrut. Det nu sagda motiverar sålunda en större examination än den teoretiskt beräknade — men också fler seminarier förlagda till olika delar av landet. En så stark koncentration av seminarierna som den av departementschefen föreslagna skulle leda till synnerligen otillfredsställande resultat.

Om det alltså synes mig tydligt, att departementschefens beräkning av småskolläraryrksbehovet måste anses för låg och att småskoleseminarieorganisationen måste göras vidare, än som föreslagits i propositionen, innebär detta givetvis icke, att jag anser skolöverstyrelsens beräkning av examinationensbehovet vara den enda riktiga. Skolöverstyrelsen har själv betonat osäkerheten i alla förutberäkningar på här föreliggande område. Men i varje fall har skolöverstyrelsen anfört så bärande skäl för sitt ståndpunktstagande i fråga om den examinationskapacitet, varpå överstyrelsen grundat sitt förslag till organisation av såväl småskole- som folkskoleseminarierna, att jag anser detta förslag böra komma under riksdagens prövning. Med hänsyn härtill kommer jag nedan att hemställa om bifall till detta förslag. För innebörden av detta lämnas en redogörelse under de olika punkterna i propositionen. Jag anser det därför obehövt att här upprepa denna redogörelse.

Innan jag övergår till nämnda hemställan, skall jag lämna en sammanfattning av de viktigaste bland de anmärkningar jag haft att framställa mot propositionen.

III.

Sammanfattning.

I. Om man godtager de examinationstal, på vilka departementschefen grundat sitt förslag till organisation av folk- och småskoleseminarierna, kunna mot propositionen följande anmärkningar göras.

I. 1) I propositionen föreslås, att fordringarna för inträde vid folkskoleseminarierna höjas till realexamenskunskaper. Innan riksdagen fattar beslut härom, bör frågan ytterligare utredas med hänsyn bland annat till att den ändrade undervisningsplanen kan komma att inverka på antalet lärartjänster och sålunda bli av ekonomisk innebörd. Utredningen bör även avse småskoleseminariernas inträdesfordringar.

2) I propositionen föreslås, att i folkskoleseminariebyggnaden i Falun inrymmes ett enkelt folkskoleseminarium och ett dubbelt småskoleseminarium. Det är ej utrett, om lokalerna äro tillräckliga härför. Ej heller föreligger någon utredning, huruvida de båda seminarierna skola ha gemensam rektor och gemensam ekonomi eller om vardera seminariet skall ha sin särskilda förvaltning och sin rektor med självständig befogenhet enligt för respektive seminarieform gällande stadga. (Sistnämnda anordning, som synes organisatoriskt omöjlig, har legat till grund för de i propositionen ingående kostnadsberäkningarna.) En utredning av dessa spørsmål, som äro ej blott av organisatorisk utan även av ekonomisk innebörd, bör föreligga, innan riksdagen fattar beslut i frågan.

3) I propositionen föreslås, att de för dubbla folkskoleseminarier avsedda byggnaderna i Linköping och Luleå skola utnyttjas endast för enkla folkskoleseminarier. (Detsamma skall till en början gälla seminariet i Karlstad). I stället skall det manliga enkelseminariet i Växjö förvandlas till kvinnligt dubbelseminarium samt enkelseminariet i Härnösand, i motsats mot vad skolöverstyrelsen föreslagit, bibehållas. Härvid är följande att märka. Seminariet i Växjö måste undergå vissa förändringar för att kunna användas som kvinnligt dubbelseminarium. Departementschefen förmenar, att dessa ändringar kunna ske utan engångskostnader. Men de skola bekostas genom en med hänsyn härtill företagen höjning av omkostnadsstaten för seminariet. Dessutom måste vissa lokaler förhyras. Enbart den hyra, som så måste erläggas, motsvarar ränta på minst det belopp, skolöverstyrelsen beräknat i engångskostnader för förvandling av vissa seminarier till samseminarier. Då dessutom omkostnadsstaten för seminariet i Linköping är för lågt beräknad, innebär propositionen avsevärt högre årskostnader, än om Linköpingsseminariet uppehålls som dubbelt och Växjöseminariet som enkelt. Slutligen skall sistnämnda seminarium under vissa övergångsår vara samseminarium. Ekonomiska och andra förhållanden, som sammanhånga härmed, beröras ej i propositionen.

Därest Luleåseminariet utnyttjas som dubbelseminarium och Härnösandsseminariet nedlägges, inbesparas över 40,000 kronor i årskostnader. Dessutom vinnes, att sistnämnda seminariums byggnad kan användas till ett dubbelt småskoleseminarium, vilket med hänsyn till behovet av småskollärarinnor i Norrland är synnerligen önskvärt.

4) Genom sistnämnda åtgärd vinnes vidare, att intet småskoleseminarium behöver förläggas till folkskoleseminariebyggnaden i Falun. Dit kan i stället

förläggas den planerade kursen för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor, vilken enligt propositionen skulle förläggas till folkskoleseminariet i Karlstad.

5) Vid jämförelsen mellan kostnaderna för den i propositionen och den av skolöverstyrelsen föreslagna folkskoleseminarieorganisationen har departementschefen ej i den förra men väl i den senare medräknat nyssnämnda kurs för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor. För att siffrorna skola bli jämförbara böra årskostnaderna i propositionen höjas med minst 50,000 kronor (utöver vad som upptages nedan under punkt 6).

6) Omkostnadsstaterna för folkskoleseminarierna i Linköping och Karlstad med deras stora byggnader och trädgårdsområden beräknas i propositionen till samma belopp som för Härnösandsseminariet. Följden blir, att de två förstnämnda skulle förfoga över respektive cirka 6,300 och 3,500 kronor, men det sistnämnda över 12,500 kronor till expeditions- och tryckningskostnader, böcker, undervisningsmateriel och inventarier, trädgårdens underhåll och skötsel m. m. — Om folkskoleseminarierna i Linköping och Karlstad användas som enkelseminarier, kunna omkostnadsstaterna sänkas endast obetydligt under nuvarande belopp. Kostnadsberäkningarna i propositionen behöva därför höjas med cirka 17,000 kronor.

7) Då skolöverstyrelsens förslag, att folkskoleseminariet i Härnösand skall nedläggas från och med år 1932, icke biträdades av departementschefen, blir följden, att kostnaderna för folkskoleseminarieorganisationen under budgetåret 1932/1933 ökas — utöver vad skolöverstyrelsen beräknat — med cirka 6,700 kronor (jämfte vissa dyrtidstillägg).

8) Då enligt propositionen folkskoleseminariet i Linköping skall förvandlas till enkelseminarium, kan departementschefen ej biträda skolöverstyrelsens förslag att dit förflytta lektorn vid folkskoleseminariet i Strängnäs M. Borgström. Följden blir, att en extra ordinarie lektorstjänst, som enligt skolöverstyrelsens förslag skulle bli obehövlig under nästa budgetår, måste bibehållas, vilket medför en kostnadsökning av 4,000 kronor (jämfte dyrtidstillägg). Lägges detta belopp till den ovan under punkt 7) nämnda ökningen, blir resultatet enligt propositionen för budgetåret 1932/1933 — i jämförelse med skolöverstyrelsens förslag — en merkostnad av (utom dyrtidstillägg) cirka 10,700 kronor.

9) I stället för den klassavdelning vid folkskoleseminariet i Härnösand, som skolöverstyrelsen velat indraga år 1932, föreslår departementschefen — efter ett val mellan folkskoleseminarierna i Linköping och Karlstad — en minskning av antalet avdelningar i första klass vid seminariet i Karlstad. Detta förslag motiveras med att nämnda seminarium, tills ovannämnda kurs för småskollärarinnors utbildning till folkskollärarinnor kommer till stånd, skall vara enkelseminarium. Med hänsyn till att denna kurs skall inrättas »snarast möjligt» borde i stället verksamheten vid nämnda seminarium uppehållas i största möjliga omfattning. Däremot finnes, om seminariet i

Linköping skall förvandlas till enkelseminarium, intet hinder för att denna förändring påbörjas omedelbart.

10) Departementschefen har ej observerat, att nyssnämnda minskning av antalet klassavdelningar vid seminariet i Karlstad medför en kostnadsminskning för budgetåret 1932/1933 av 4,600 kronor.

11) I sitt den 10 november 1931 avgivna utlåtande föreslog skolöverstyrelsen, att omorganisationen av folkskoleseminarierna skulle påbörjas först år 1933. Bland annat skulle indragningen av folkskoleseminarierna i Skara och Landskrona påbörjas först nämnda år. På sid. 242—243 i propositionen förklarar departementschefen, att han biträder detta förslag. I ett nytt utlåtande den 20 november 1931 ändrade skolöverstyrelsen såtillvida nämnda förslag, att överstyrelsen hemställde, att nedläggandet av nämnda seminarier skulle påbörjas redan år 1932. På sid. 259 i propositionen förklarar departementschefen, att han biträder även detta förslag. Sitt förslag till övergångsanordningar vid *folkskoleseminarierna* har departementschefen uppgjort med hänsyn till sistnämnda uttalande, men förslaget till övergångsanordningar vid *småskoleseminarierna* har uppgjorts på grundval av förstnämnda uttalande. Följden blir, att det i propositionen å sid. 130—131 avgivna förslaget till den nya småskoleseminarieorganisationens genomförande måste undergå en fullständig omarbetning.

12) Departementschefen har vidare icke observerat, att hans förslag (sid. 130—131), att elever skulle år 1933 intagas i första klass av landstingsseminariet i Kalmar icke är genomförbart, sedan han föreslagit, att elever skulle intagas där år 1932. Seminariet kan på grund av lokala förhållanden icke intaga elever mer än vartannat år.

II. 1) I propositionen föreslås en folkskoleseminarieorganisation med 18 avgångsklasser. Skolöverstyrelsens förslag går ut på 20 avgångsklasser. Den enda skillnaden mellan de båda förslagen i nu berörda avseende är således, att departementschefen föreslagit, att i de för dubbelseminarier avsedda byggnaderna i Linköping och Luleå endast enkelseminarier skola inrymmas. Antalet folkskoleseminarier blir enligt de båda förslagen detsamma. Skolöverstyrelsen har ansett, att organisationen — med hänsyn till den ökning av examinationsbehovet, som redan nu kan beräknas bli behövlig i framtiden — icke nu bör för kraftigt nedskäras. I stället bör examinationen regleras genom antalet elever per klass. Departementschefen har tydligt ansett nämnda ökning motivera, att två dubbelseminarier till en början utnyttjas blott till hälften.

2) Då departementschefen föreslår, att en del av folkskoleseminariernas lärare skall överföras till övergångsstat, är det ovisst, huruvida den kostnadsminskning, som åsyftas genom den åtgärd, för vilken redogjorts under föregående punkt, verkligen kommer till stånd. Frågan är överhuvud ej utredd.

3) Departementschefen synes ha grundat sin beräkning av examinations-

behovet vid folkskoloseminarierna på förhållandena under 1930-talet. Men omorganisationen träder — på grund av nödvändiga övergångsanordningar — icke i kraft förrän år 1937.

4) Någon motivering för det examinationsbehov, varpå departementschefen grundat sitt förslag till organisation av småskoleseminarierna, finnes ej i propositionen. Att sätta detta examinationsbehov så lågt som 300 är i varje fall ej motiverat av den föreliggande utredningen. Den i propositionen föreslagna småskoleseminarieorganisationen kommer därför att bli för trång.

Hemställan. Under hänvisning till vad jag sålunda anført och under åberopande av den i proposition nr 143 lämnade redogörelsen för skolöverstyrelsens underdåniga skrivelser den 10 och 20 november 1931 avgivna förslag till folkskole- och småskoleseminariernas framtida organisation, får jag hemställa,

att riksdagen måtte — med avslag av sagda proposition i vad den rör ifrågavarande organisation —

dels besluta följande organisation av statens folk- och småskoleseminarier att, med nedan angivna undantag, träda i successiv tillämpning med början av läsåret 1933/1934:

Folkskoleseminarierna skola vara till antalet 11, därav 9 dubbel- och 2 enkelseminarier anordnade på följande sätt:

1) Dubbelseminarier:

a) lärarseminarium i Linköping med två fyraåriga linjer;

b) samseminarier i Karlstad, Umeå och Luleå med vardera två fyraåriga linjer;

c) lärarseminarier i Uppsala och Göteborg och lärarinneseminarium i Stockholm med vardera en fyraårig och en tvåårig linje (studentkurs);

d) samseminarium i Lund med en fyraårig och en tvåårig linje (studentkurs), båda med såväl manliga som kvinnliga elever;

e) lärarinneseminarium i Falun med en fyraårig och en tvåårig linje (kurs för utbildande av småskollärarinnor till folkskollärarinnor).

2) Enkelseminarier:

f) lärarseminarium i Växjö och lärarinneseminarium i Kalmar med vardera en fyraårig linje.

Småskoleseminarierna skola vara till antalet 10, därav 5 dubbel- och 5 enkelseminarier. Dubbelseminarierna skola förläggas till Strängnäs, Kalmar, Landskrona, Skara och Härnösand. Enkelseminarierna skola förläggas till Linköping, Kristinehamn, Falun, Lycksele och Haparanda. Varje dubbelseminarium skall omfatta två tvååriga linjer. Enkelseminarierna skola omfatta: seminarierna i Linköping, Kristine-

hamn och Falun vartdera en tvåårig linje samt seminarierna i Lycksele och Haparanda vartdera en treårig linje.

De nuvarande folkskoleseminarierna i Landskrona, Skara och Härnösand samt de nuvarande statliga småskoleseminarierna i Hagaström och Murjek skola från och med början av läsåret 1932/1933 successivt nedläggas. I de nuvarande landstingsseminarierna skola nya elever icke intagas i första klassen med följande undantag: Elever skola intagas i nämnda klass vid landstingsseminarierna i Göteborg, Linköping, Kristinehamn, Falun, Kalmar, Skara och Härnösand år 1932 och vid landstingsseminariet i Lund åren 1932 och 1933;

dels medgiva att den av förre rektorn J. Wockatz till staten såsom gåva överlämnade fastigheten vid småskoleseminariet i Hagaström må efter nämnda seminariums nedläggande utan vederlag återgå till Wockatz;

dels vid ett bifall till vad ovan hemställts — med ändring av vad Kungl. Maj:t i nedannämnda avseende föreslagit — till anordnande av studentkurser och parallellavdelningar vid vissa folkskoleseminarier m. m. för budgetåret 1932/1933 anvisa ett *extra* reservationsanslag av kronor 57,500: —;

dels ock hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning av frågan om inträdesvillkoren vid folkskole- och småskoleseminarierna och därav följande spörsmål om nämnda seminariers organisation samt, i den mån så kan anses påkallat, förelägga riksdagen resultatet av denna utredning.

Stockholm den 22 mars 1932.

A. Thomson.

Bilaga 1.

Utkast till timplan för 2-årig seminariekurs för studenter.

(Uppgjort av seminariektörerna Anna Sörensen och Sam Mårtenson.)

	Manlig kurs		Kvinnlig kurs		
	1:sta året	2:dra året	1:sta året	2:dra året	
Kristendomskunskap	2	2	2	2	
Modersmålet	2	2	2	2	
Hälsolära	1 ¹ / ₂	—	1 ¹ / ₂	—	
Ekonomilära	2 ¹ / ₂	—	2 ¹ / ₂	—	
Psykologi och pedagogik	4	4	4	4	
Teckning	2	2	2	2	
Musik	2	2	2	2	
Trädgårdsskötsel	3	2	3	2	
Slöjd	4	4	3	2	
Hushållsgöromål	—	—	2 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	
Gymnastik med lek och idrott	6	6	5	5	
Praktisk utbildning {	Metodik	2	3	2	3
	Undervisningsövningar	2 ¹ / ₂	4	2 ¹ / ₂	4
Summa	33 ¹ / ₂	31	34	30 ¹ / ₂	

Tillkommer för instrumentalmusik, i såväl manlig som kvinnlig kurs, 10 lärartimmar.

Till tid utom timplan förlägges, som nu, välskrivning (¹/₂ veckotimme), körsång (1 veckotimme), kurs i biblioteksteknik (tiden härför inlägges ej å arbetsplanen, kan exempelvis förläggas å tid för metodik i första årsklassen) samt lek och idrott under lärares ledning (2 veckotimmar för vardera årskursen). För den individuella undervisningen i instrumentalmusik och, då så prövas nödigt, i sång följes nuvarande anordning, d. v. s. för varje klass anslås härtill 4 veckotimmar. Härtill kommer för de elever, som icke vid intagning företett godkänt vitsord i kemi, å tid utom timplanen en kurs i detta ämne om minst 30 timmar.

Bilaga 2.

P. M.

angående eventuell förläggning till Växjö folkskoleseminarium av 4-årig kurs för kvinnliga elever jämte 2-årig kurs för kvinnliga studenter, av rektor Sam Mårtenson, Växjö.

1. Lokalbehovet.

1. *Klassrumsfrågan.*

a) Av de nuvarande 5 seminarieklasserna (därav 1 studentklass) disponeras 5 rum. Av dessa användes ett jämväl såsom rum för experimentell psykologi och ett annat (studentklassens) såsom rum för helklassundervisningen i kemi samt såsom naturkunnighetsrum för de högre klasserna i övningsskolan.

Förlägges nu enligt ovanstående premisser 6 seminarieklasser till Växjöseminariet kunna dessa klasser mycket väl beredas utrymme om nuvarande i stort sett tillämpade klassrums-systemet övergives och i stället det för den naturvetenskapliga undervisningen och övningsämnena tillämpade ämnesrums-systemet tillgripes. Genom detta sistnämnda system vinnes ock stora pedagogiska fördelar. Till ett ämnesrum kan förläggas all den materiel (kartor, planscher m. m.) samt litteratur, som behöves för studiet av vederbörande ämne. Härigenom underlättas givetvis strävan att giva studiet av de särskilda ämnena största möjliga individuella prägel, eller kort sagt, arbetsskoleprincipens tillämpande inom studiearbetet.

b) Enligt premisserna skulle *övningsskolan*, som nu är 8-klassig, fördelad i 6 läraravdelningar, utökas med en läraravdelning. Fördens skull måste plats beredas för ytterligare ett övningsskoleklassrum. Härför stå flera vägar öppna. En lösning vore att återgå till en under åren 1914—1924 tillämpad anordning, då en klass av övningsskolan var placerad i pappslöjdsalen, belägen i gymnastikbyggnadens södra del 1 tr. upp. En annan lösning torde emellertid nu vara att föredraga. Biblioteket är inrymt i ett särskilt rum. Redan nu äro en del av dess böcker utspridda i de särskilda seminarieklassernas klassbibliotek. Genomföres ämnesrumsplanen blir denna överflyttning av bokskatterna från biblioteket till de anordnade ämnesrumsbiblioteken ännu större. De böcker som sålunda komma att behöva kvarstå i själva biblioteket bliva sålunda huvudsakligen referensböcker av mera allmän betydelse samt serier av tidskrifter och dylikt. Dessa kunna mycket väl överföras till samlingssalen, vilken då kommer att kunna användas såsom läsrum. På detta sätt kommer samlingssalen att utnyttjas mera rationellt än vad i allmänhet sker, då till densamma är huvudsakligen förlagd endast morgonandakten 15 minuter var dag samt skrivningar.

2. Övrigt lokalutrymme

som kan behövas för den planerade utbildning av kvinnliga elever gäller ämnena *kvinnlig slöjd* och *hushållsgöromål*.

a) Nuvarande undervisning i kvinnlig slöjd i övningsskolan är förlagd till de vanliga klassrummen för övningsskolan, särskilt ett av de större, som disponeras av klass 5—6. Undantag härifrån utgör vävnadsslöjden, vilken är förlagd till ett särskilt iordningställt källarrum med stora fönster i huvudbyggnaden.

För anskaffande av nödigt utrymme för undervisningen i *kvinnlig slöjd* för seminarieklassernas elever stå flera vägar öppna. En sådan är att förlägga den till ett nu för skidförrådet upplåtet rum i källaren, lika stort som vävnadsrummet, varvid ett värmeelement får insättas i rummet och nödig målning av väggar och tak utföras samt belysningsanordningen ändras och utökas något. Skidorna kunna beredas plats längs väggarna i den stora källarkorridoren. Ett annat uppslag torde emellertid vara bättre. Pappslöjdsundervisningen disponerar nu ett stort rum i gymnastikbyggnadens södra del 1 tr. upp. Här kan mycket väl beredas plats för den kvinnliga slöjden och ändå något utrymme åt pappslöjden bibehållas.

b) För undervisningen i *hushållsgöromål*, vilken för närvarande endast förekommer för flickorna i övningsskolans båda högsta klasser, finnes ingen lokal. Denna undervisning har alltsedan högre avdelningens tillkomst vid studentklassens inrättande 1910 omhänderhaft av stadens folkskola, som svarat för lokaler och lärare. De i högre avdelningen undervisade flickorna, vilka tillhört stadens skoldistrikt ha sålunda fått sin utbildning i hushållsgöromål helt på stadens bekostnad. För det mindre tal flickor i högre avdelningen, vilka tillhört landsförsamlingens skoldistrikt, har sålunda ingen särskild undervisning i detta ämne varit anordnad.

Då nu enligt premisserna seminariets elever skulle bli kvinnliga blir givetvis en del av det nu för ämnet manlig slöjd för närvarande tre stora rum i gymnastikbyggnadens södra del ledigt för annat ändamål. Ovan är föreslaget, att nuvarande pappslöjdlokalen 1 tr. upp skulle tagas i anspråk för kvinnlig slöjd jämte pappslöjd. Rummet i bottenvåningen disponeras nu för träslöjdsundervisningen och ett lika stort rum med tillhörande smårum är upptaget av metallslöjden. Givetvis behöves allt fortfarande utrymme för undervisning i dessa slöjdarter med hänsyn till övningsskolan. Men även de kvinnliga eleverna böra beredas någon undervisning i dessa slöjdarter med hänsyn till deras undervisning i fysik i folkskolan, varvid de ha stort behov och nytta av genom slöjdundervisningen förvärvad händighet att förfärdiga enkla apparater. Med andra ord för »fysikslöjden» behöves möjlighet till undervisning i handhavandet av trä- och metallmateriel. För denna undervisning behöves emellertid endast ett av de båda nu disponerade rummen, då lätt i samma lokaler kan anordnas nödigt utrymme för båda slöjdarterna. Sålunda blir ett rum disponibelt för annat ändamål och kan inrättas till skolkök. Lämpligast med hänsyn till sistnämnda uppgift torde nuvarande metallslöjdrummet i källaren vara. Här finns gott utrymme för skafferi och andra förvaringsrum. Särskild matsal behöves ingalunda, ty kunna eleverna mycket gärna äta i köket.

c) I sin skrivelse den 15 oktober 1931 till skolöverstyrelsen med kostnadsförslag till vissa lokalförändringar vid en del seminarier hade byggnadsstyrelsen bland annat räknat med anordnandet av *särskilt lärarinnerum*. Dyligt är onödigt. Redan nu utgöres lärarkåren av bland annat 4 lärarinnor och jag har aldrig hört ett ord från damernas sida att inte nuvarande anordningen med gemensamt kapprum och gemensamt kollegierum skulle vara tillfredsställande. Arbeta män och kvinnor tillsammans såsom lärare, skall man principiellt inte vidtaga några särskiljande lokala anordningar.

d) I samma skrivelse, vilken byggde på en tanke att ändra Växjöseminariet från manligt till samseminarium, hade vidare byggnadsstyrelsen också räknat med behovet av *särskilt toaletterum för kvinnliga lärare*. Sådant finnes icke nu och är givetvis icke heller nödvändigt.

e) I samma skrivelse har byggnadsstyrelsen dessutom räknat med att inom *elevernas klosetthus* skulle med hänsyn till samseminariets elever behöva vidtagas en avskärmning mellan olika avdelningar. Då nu seminariet eventuellt skulle upplåtas för endast kvinnliga elever, bortfaller behovet av en dylik anordning.

f) Däremot torde lämpligen den ena av de intill det övre av de båda avklädningsrummen i gymnastikbyggnaden under sommaren 1931 inrättade *urinoarerna* bära omändras till vattenklosett.

3. Övriga erforderliga förändringar.

a) Genom att seminarieklassrummen slopas, måste utrymme beredas för skåp eller annan anordning med *fack för förvaring av elevernas böcker* och andra tillhörigheter. Utrymme finnes tillräckligt i korridorer och trapphus.

b) I vissa av de föreslagna *ämnetsrummen* måste vissa anordningar vidtagas i syfte att där förvara kartor samt ökning av hyllutrymme för litteratur.

c) Överförandet och förvarandet av en del litteratur i *samlingssalen*, vilken sålunda jämväl skulle användas såsom lärum, kräver uppsättandet av bokhylla utmed vissa partier av väggarna.

d) Vid seminariets omläggning från »manligt» till »kvinnligt» kommer givetvis den manliga *slöjdens material-utrustning* att kunna till en del minskas medan behovet av symaskiner m. m. ökas.

4. Ekonomiska beräkningar.

I. Till 3 a) och b).

För de under dessa punkter nämnda fack och hyllor kunna mycket väl med eventuellt behövliga mindre ändringar användas de hyllor och skåp, som genom att nuvarande biblioteksrummet utrymmes till klassrum och samlingssalen blir lärum kunna lösas.

II. Till 3 c).

På grund av de talrika fönstren i samlingssalen äro väggpartierna på en lång sträcka å omse sidor salen och i vanlig fönsterhöjd över golvet ganska smala. När dessa väggpartier behöva tagas i anspråk för bokhyllor måste de göras i en smal modell. Hyllorna utmed väggens nedre delar under fönstren bära för skydd mot damm förses med ned- och uppdragbar »jalusie» av Åtvidabergstyp.

Emellertid kan man säkerligen med fördel gå successivt tillväga och även utnyttja en del av skåpinredningen i nuvarande biblioteket.

Medel till dessa nu nämnda inredningsarbeten kunna lättast vinnas genom att rektor vid avgivande av förslag till omkostnadsstat för visst år beräknar vissa belopp för en del av dessa arbeten, vilka kunna fördelas under några år efter en uppgjord plan. Genom att så omkostnadsstaten för dylika år får ett visst tillskott, avsett för inventarier och inredningsarbeten, kan med förnuftigt användande av den gamla inredningen och nödig nyanskaffning dessa arbeten ganska smärtfritt bli utförda.

Bänkar finnes för en ny klass i övningsskolan. I nuvarande fysiksalen som vid seminariets omläggning bör kunna utnyttjas, såsom i viss mån redan nu sker till ämnesrum jämväl för matematik, finnes nu en amfitea-

traliskt anordnad estrad med elev-sittplatser. I likhet med vad som 1924 skedde med en likartad anordning i nuvarande studentklassens klassrum, kan denna utan men för undervisningens effektivitet plockas ned, märkas och förvaras å vinden. I stället kunna enkla bord och stolar anskaffas. Detta arbete bör ock ingå i ovannämnda inredningsplan.

III.

Nödig utökning av *symaskiner* torde väl enklast kunna vinnas genom att Växjö-seminariet får övertaga tillräckligt antal goda maskiner från något eller några indragna seminarier. Överhuvud synes överflyttning av böcker och materiell lätt kunna ske från de seminarier, som skola nedläggas och som icke samtidigt i stället skola få annan lärarutbildningsuppgift, till dem som bli beståndande.

IV.

Samma gäller om nödig utökning av *musikmateriel*, orglar och dylikt. Seminariet har alltsedan de nuvarande byggnaderna 1911 tagits i bruk haft 5 seminarieklaser och för dessas musikundervisning ägt 2 överspelningsrum. Dessa ha emellertid samtidigt tjänstgjort såsom kart-förrådsrum. Denna anordning har varit utmärkt, då samtidigt i olika klassrum äro placerade orglar för elevernas individuella övningar. Ökas klasserna till 6 går det lätt att placera en ny orgel i något rum som nu är i detta hänseende ledigt. Skulle det visa sig önskvärt att utöka överspelningsmöjligheterna ytterligare, kan ett spelrum ganska lätt anordnas å vinden.

V.

Skulle *skolkök* inrättas i enlighet med vad här ovan antytts, kan en del av nuvarande bänkanordningar i metallslöjdlokalen mycket väl komma till användning för erhållande av bord och diskbänkar m. m. Lämpligen bör Aga-spis eller elektrisk spis uppsättas, vilketdera som skall väljas torde få bero på en undersökning angående driftkostnaderna.

För inrättande av skolkökslokaler torde med hänsyn till byggnadsstyrelsens beräkningar i meranämnda skrivelse till skolöverstyrelsen den 15 oktober 1931 ett anslag av 8,500 kronor vara fullt tillräckligt och säkerligen i överkant.

VI.

Genom ökat antal elever och lärjungar och genom ändrade dispositioner av nuvarande lokaler, särskilt av den nu mycket sparsamt uppvärmda samlingsalen, kommer *expensanslaget* att kräva en viss ökning.

5. Särskilda omständigheter.

Säkerligen är Växjö stad fortfarande villig att som hittills bekosta undervisningen i hushållsgöromål för flickorna i seminariets övningsskola. Skulle den ovan föreslagna åtgärden i fråga om inrättande av skolkök icke anses böra nu omedelbart genomföras, kan lokal få hyras i stadens folkskolas skolkök och enligt vad jag inhämtat torde den härför erforderliga hyran, beräknad för undervisningen i den 4-åriga och 2-åriga seminariekursen, tillhopa komma att belöpa sig till 1,600 kronor för år.